Давно вже люде кажуть, що "і сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця". Дівчиною вона і смирна і покірна; слуха матір, батька боїться, старших поважа; вийде на вулицю, то й очей не зведе, а коли зачепить її який парубок, то вилає або заплаче. Подивіться ж, яка з неї молодиця, що вона виробляє з бідолашним чоловіком! І моркву скромадить[1], і кирпу гне[2], і од завійниць[3] ґедзається, а деколи рогачем і тьху дасть[4] неборакові, і цибулькою нагодує[5]. І з парубками вже не та: не насуплюється, а зуби до них скалить і бісики пускає[6]; між людьми не сидить мовчки, а цокотить, кого попало і коренить і ганить, а часом і москаля підвезе[7], та ще й очей у рябка не позича, — жива на небо лізе. Так що будеш робить з такою жінкою?... Швидше тікай до чорта з рогами, коли не хочеш дутеля[8] з’їсти.

Не брешуть же й люде, кажучи, що і "сам чорт не пізна, яка з дівчини вийде молодиця", бо так воно й справді вийшло. Оженився чорт, та й добув собі таку жінку, як ся молодиця, що я розказував. Зараз побачив сердешний, бо не дурно був чортом, що втяв до гаплика[9],— непереливки, бачите: і місяця з нею не прожив, ухопив шилом патоки, та й дав од неї драла не оглядаючись.

Плентається чортяка по світу, і пекла одцуравсь, бо добре зна, що жінка і там його знайде, і відтіля з-за печі витягне; і вже так його налякала, що й чужих жінок жахається: де не вздрить очіпок або плахту, то й ховається, і очі заплющує, як жайворонок, углядівши шуліку[10]. Раз, як ховався він по закамарках, нахопився на його якийсь чоловік, трохи з ніг не звалив.

— Тю, на твого батька! — скрикнув чорт. — Відкиль се нечиста мати тебе пре?

— Втікаю од жінки, — одказав чоловік: — нехай вона сказиться!

— Од жінки? — спитав чорт. — Куди-ж ти тікаєш? скажи й мені, будь ласкав.

— До чорта з рогами! Тепер і він мені не страшний.

— Ну, коли так, то не ходи ж далеко його шукати: я тобі чорт!

Чоловік, почувши се, дуже злякавсь, хотів був уже пятами йому накивати, а чорт його зупинив, та й каже:

— Не жахайся, голубчику: я й сам утік од жінки; далась вона й мені у знаки!

Люди кажуть: біда одна — людей єдна. От вони і пішли собі удвох, як добрі товариші. Чоловік розказує чортові про свою жінку, а чорт про свою. Нічого казати — обидві добрі, годилось би обох на одну рейку повісити. Далі чорт і каже чоловікові:

— Ти мені, чоловіче, ніякої поради не даси, а я тобі у великій пригоді стану.

— У якій же ти мені пригоді станеш?

— От у якій: я буду ускакувать в утробу жінкам, та й буду їх мордувати; а ти мене виганяй, та й загрібай гроші лопатою, от що!

— Добре! тільки не вскакуй в утробу моєї жінки: там така гаспидська утроба, що ти й кінця краю не знайдеш; там саме пекло, та мабуть там уже і без тебе сто кіп чортів сидить, коли не більш!

— Ет, хиба опріч наших жінок і людей на світі нема?..

Як згодились, так і роблять: ускочить чорт в утробу якій-небудь бідолашній і зачне мордувати, а чоловік прийде, поворожить, пошахрує та й вижене чорта. Не пройшло й місяця, як у чоловіка повнісінький капшук золота і срібла. Як тут не розприндитись[11] і не зачванитись? З грошима вже йому і жінки не страшно: од нового очіпка, плахти, намиста з дукачами хоч яка притихне, хоч якій пельку заткнеш. От він за щось заспорився із чортом, полаявсь, та й накликав на себе лихо: чорт розсердився, та й каже:

— Е, стривай же, іродів сину! Не вмів мене шанувати, так покоштуєш же ти в мене жару!

Розійшовся чоловік із чортом і байдуже собі: гуляє по шинках, розхожує з музикою по ярмарках, а чортяка тим-часом готує йому добру халазію[12]. Та й не хитрий же диявольський син! забрався в утробу якійсь княгині, одним-одній дочці у батька, та й мордує небогу, так що князь, глядячи на її муки, аж слізьми умивається, аж волосся на собі рве. (А се ще діялось, коли хочете знати, ще за Польщі, як Україною князі орудували). Зо всього свого князівства зібрав князь лікарів, знахарів,— так ні один нічого не вдіє, ніхто поради не дасть. Аж хтось і каже князеві, що є такий чоловік, що чортів із утроби випружує[13]. Як се почув князь, зараз і розіслав за ним гонців, щоб хоч під землею його знайшли, щоб без його і не вертались. Не довго й шукали нашого неборака: десь у шинку знайшли і помчали до князя. Як побачив його князь, то аж кланяється та просить; а звісно, як ті магнати чого просять, то хоч він і кланяється, а за шабельку береться: коли не зробиш, чого бажа, то й голову одчеше; як кажуть: і гроші дає, і шкуру дере.

— Вирятуй — каже князь,— мою дитину, то я тобі пів князівства мого віддам, а як не вирятуєш, то спалю тебе на тихому вогню!

— Погано, Тетяно! — подумав неборак: — якось приходиться не до чмиги[14]. Зараз пізнав, що се бісяка налагодився йому оддячити; нічого робити: до чорта; сюди-туди, круть-верть — чого не робив, як не панькав і перепрошував чортяку,— не хоче гаспидів син!

— Князь обіцяв мені пів князівства,— каже чоловік,— то я тобі оддам ту половину; тільки покинь князівну!

— Ет! — каже чорт: — магнати щедрі на обіцянки; вони тоді тільки й не збрешуть, як обіцяють кару. Заллє він тобі за шкуру сала!

Не вилазить диявольский син із князівні, та й не вилазить, — ще гірш її мордує. Не рад уже бідолашний чоловік і тим грошам, що зібрав! уже б і до жінки вернувсь. Хотів був утікти, так не можна ж: приставили за ним калавур і так його пильнують, як ока.

Пройшов тиждень, другий, а князівні усе гірш та гірш. От князь і розлютувавсь:

— Ти,— каже,— усіх вилічував, а моєї дочки не хочеш? От тобі сроку[15] одні сутки[16]. Як не виженеш чорта, то я з тебе зроблю вишкварки[17].

Нічого робити бідному чоловікові; взяв, та й признався князеві, як на сповіді. "Оттак і так, каже: се чорт мені на пакость забравсь у твою дочку, щоб мене з світа зігнати, йому того тільки й хочеться, щоб ти мене жаром нагодував". Так що ж? не йме віри князь!

— Брешеш, сякий-такий! Як не виженеш, то буде, як я тобі сказав. Вже для тебе не переміню свого слова! — каже,— люблю правду!

— А щоб тебе з правдою! — подумав чоловік, почухавши потилицю. Не твоя се правда, а чортова.

Минули сутки, князівні ще гірш стало. От князь і звелів неборака спалити, бо, бачите, любив правду. Скрутили бідолашному руки й ноги і положили на костер. Як припекли сердешного, так де в його й розум узявсь! вигадав, яким побитом протурити[18] чорта.

— Вижену, — репетує, — вижену диявольского сина, тільки розв’яжіть... батечки, голубчики!

Розв’язали, він і побіг у будинки, прямо у ту світлицю, де чорт мордує князівну. Як убіжить, як крикне не своїм голосом:

— Тікай, чорте, жінка йде!

А чорт навтікача, так прожогом у вікно, тільки шибка забряжчала, з собою і кватирку виніс!

[1] Моркву скромадити — бурчати на чоловіка, дорікати, гримати.

[2] Кирпу гнути — дерти носа догори.

[3] Завійниця — сильний біль в животі з кольками.

[4] Тьху дати — побити.

[5] Цибулькою нагодувати — до гіркого плачу довести.

[6] Бісики пускати — очима стріляти.

[7] Москаля підвозити — обдурювати, ошукувати.

[8] Дутель — пустих оріх; дутеля з’їсти — умерти.

[9] Втяти до гаплика — зробити дуже не до ладу.

[10] Шуліка — каня.

[11] Розприндитись — набундючитися, згордіти.

[12] Халазія — прочуханка.

[13] Випруджувати — виганяти.

[14] Чмига — шмига; не до шмиги — не до ладу, не до реня.

[15] Срок — реченець, термін.

[16] Сутки — доба.

[17] Вишкварки — шкварки; зробити вишкварки з когось — на смерть побити.

[18] Протурити — прогнати.